

Гламурна казка про відьом та мишей

Анастасія Канівець

«Відьми»

Сценаристи: Роберт Земекіс, Алан Скотт, Кеня Берріс

Режисер Роберт Земекіс

Оператор Дон Майкл Берджесс

У ролях: Енн Гетевей, Октавія Спенсер, Стенлі Туччі, Кріс Рок,

Чарльз Едвардс

США. 2020

Октавія Спенсер у фільмі «Відьми».
Режисер Роберт Земекіс. США, 2020.

Кадр з фільму «Відьми».

Маленький хлопчик, жаскі до пародійності відьми, що для них немає більшої втіхи, ніж перетворити дитину на мишу... Така страшнувата, гротескова й іронічна казкова повість Роалда Даля із короткою і вичерпною назвою «Відьми», випущена у світ не такого вже й далекого 1983 року. Дотепна динамічна історія цілком надавалася до великого екрану – і в 1990-му вийшов однойменний фільм режисера Ніколаса Роуга, де комічне й моторошне зливалось в єдине ціле. Тепер же з'явилося нове кінопрочитання Роберта Земекіса під усе тією ж безпрограшною назвою. Роберт Земекіс, відомий майстер видовищних казок і історій, «Відьом» подав у відповідному ключі: яскраво, вигадливо (але в «розумних межах»), з колоритом «чорної Алабами» й розкішними інтер'єрами дорогого готелю, з по-голлівудськи ретельно вивіреними дозами смутку й радості.

Маленький хлопчик Люк згорьований втратою батьків і не відчуває смаку ні до життя, ні до бабусиних ласощів. Але бабуся співає пісеньку про мінливість долі, пританцьовуючи, затягує в цей «танок життя» і хлопчика – і він остаточно повертається до «світу живих». Цей момент музики й танцю з їхньою перетворювальною силою, родом з такого значущого для США жанру мюзиклу, ще виринатиме у фільмі – але вже пов'язаний із темою відьомства, як протистояння духу радості духові лиходійства. Самі відьми у фільмі не співають і не танцюють – хоча також є носіями певного мистецького первня. В їхньому випадку це – мистецтво творення власного образу: за природою своєю потворні, відьми володіють хистом маскування, постаючи в образах чарівних ошатних пань-благодійниць, що чудово вписуються у згадані вище пишні інтер'єри фешенебельного готелю. Тут насправду було де проявити себе художниці костюмів Джоанні Джонстон: вбрання персонажів підкреслюють характери, створюючи яскраві

впізнавані образи; особливо стосується це відьомського почту, де сукні подекуди «грають» не менше за самих акторок, яким по суті відпущено роль масовки. Першу скрипку ж у відьомському ковені зіграла Велика Відьма, яку втілила Енн Гетевей – несподівано для свого амплу позитивної героїні. Акторка дещо нарочитою (в межах, дозволених жанром) грою створює образ гротесковий, якоюсь мірою пародійний, проте харизматичний і вельми жіночний. Саме вона, зрештою, і посідає найпомітніше місце у фільмі. Різким контрастом до гламурної відьми та її почту виступають герої – маленький чорношкірий хлопчик (Язір Бруно), згодом відьмами перетворений на мишку, та його бабуня (Октавія Спенсер). Порівняно із першоджерелом їхній соціальний статус скромніший, тож вони відверто протиставлені пихатим багатіям та їхнім готельним прислужникам як представники «простого люду» з їхніми традиційними чеснотами: відкритістю, щирістю, винахідливістю, готовністю допомогти ближньому. Втім, фільм Земекіса – безперечно, не про соціально розшарування, воно тут слугує радше антуражем та даниною ліберальній ідеології (те саме стосується і трансформації героїв, що тут у душі новітніх віань є темношкірими; втім, у випадку «Відьом» перенесену в простір американського Півдня історію скомпонувано так, що зміни не рижуть око). І не про боротьбу між людським і нелюдським – хоч відьми специфічною тілесністю своєю вже явно протиставлені людям. Про боротьбу добра зі злом? Можливо, хоча, здається, і не про це йшлося автору – принаймні авторові фільму. Хоча, звісно, що краще надається для демонстрації переможності добра й приреченості зла, як не історія про те, як трійко мишенят і старенька здолали відьомське кодро? Історія, попри всі свої обертони, цілком моралістична – і це вписується у творчість Земекіса більше, ніж видається на перший погляд.

За всієї своєї моралістичності, це – насамперед казка, повчально-розважальна історія. І розважальний момент тут, безсумнівно, переважає. Сприйняття історії задають яскраві барви одягу персонажів та інтер'єрів. Вже сама південна природа визначає звучання історії: це не стриманий англійський клімат і не похмурі пейзажі Швеції, що фігурують у першоджерелі і задають приглушений колорит екранізації Роуга. Це – яскраві й теплі барви, що в них саме зло видається майже карнавальним, геть не страшним і загалом таким, що чекає, коли його на решті подолають (операторська робота Дона Майкла Берджесса). Тож глядач може без страху споглядати за дійством, чекаючи, коли винахідливість та єдність позитивних персонажів допоможуть здолати сили зла. Навіть привнесені авторською фантазією додаткові ознаки відьомства – подовжені кути рота, що уподібнюють його

до зміїної пащі, та зміїний хвіст Верховної Відьми – не роблять їх моторошними.

«Відьми» Роберта Земекіса – «гламуризована» версія казки Даля. Остання ж, стилізована під оповідь маленького хлопчика, гламуризованою аж ніяк не є. Кінострічка збирає оповідь від першої особи – вона виступає обрамленням основної частини – проте, як уже згадувалося, визначальною тут стала не вона, а візуальний ряд. Саме ця візуальна безжурність, попри похмурий підтекст – а може, і завдяки йому? – так надається до перегляду непривітними зимовими вечорами. Парадоксальним чином цей зразок голлівудського кіноблиску перегукується зі своїм далеким пращуром – страшною казкою, химерно розквітченою фантазією оповідача, що її так приємно слухати біля вогнища, жахаючись і захоплюючись неймовірною, а проте по-своєму і життєвою історією.

Митець у ролі потішного звіра

Анастасія Пащенко

«Урсус. Кавказький бурий ведмідь»

Сценаристи: Заза Буадзе, Отар Шаматава

Режисер Отар Шаматава

Оператор Сергій Борденюк

У ролях: Ніка Тавадзе, Богдан Бенюк, Жозефіна де ла Баум,

Крістіан Ульмен, ведмідь Тіма

Україна, Грузія, Німеччина, Болгарія. 2019

Богдан Бенюк у фільмі «Урсус. Кавказький бурий ведмідь». Режисер Отар Шаматава. Україна, Грузія, Німеччина, Болгарія. 2019.

Фантастичне руд-муві про втечу з незатишної батьківщини на чужий, проте рятівний Захід – так можна означити «Урсус» Отара Шаматави. Копродукція, представлена на тогорічному Одеському МКФ, переносить глядача у незатишний світ початку дев'яностих. Якщо для України цей час ознаменувався соціальними й економічними труднощами перехідного після розпаду імперії часу, Грузія пережила громадянську війну. Саме сценами вуличних боїв відкривається фільм, і в цьому обрамленні вперше постає герой Ніко (Ніка Тавадзе) – воїн і митець, що з товаришем дивиться на Велику Ведмедицю й згадує, як мріяв здобути «Золотого ведмедя» Берлінале.

Тема ведмедя, що вводиться у такому незвичному ключі, не випадкова. Вона не лише покликається на ключову для сюжету фігуру ведмедя, а й певною мірою характеризує самого героя. «Воїн і митець» звучить гордо, але у випадку Ніки це поєднання знаменує радше незакріпленість, вимушений відрив від улюбленої справи: війна забирає героя від режисури, і вона ж знищує його рідну кіностудію і заодно фільм – можливо, той самий, що приніс би йому «Золотого ведмедя». Тож Ніці, що вирішує повернутися до мирного життя, залишається замість «золотого» – кіно-

студійний ведмідь Чола, замість кіностудії – фургончик знімальної групи, а замість відданого кінематографічного почту – старий каскадер Хома (Богдан Бенюк).

«Ведмежа» атрибутика, як і проміжне становище героя, розгубленого в новому, негостинному світі, нагадує про інший твір – «Звичайне диво» Євгенія Шварца, історію ведмедя, перетвореного чарівником на юнака. Ніко потрапляє у дзеркальну ситуацію: щоб вирватися зі своєї життєвої пастки, він сам перевтілюється у звіра. Чола, якого герой має доправити до берлінського зоопарку, гине – і Ніко вбирається в його шкуру та у супроводі Хоми тим самим фургончиком рушає до неблизької Німеччини. Головний художній хід фільму – звернення до такої собі негучної, наскрізь побутової фантастики (Грузія, як і Україна, має свою традицію поетичного кіно, де образ важить більше за слово і межа між уявним та реальним може бути вельми хиткою). Кожного разу, надягаючи Чолину шкуру, людина зовнішньо стає ведмедем; у фіналі цей мотив одержав раціональне пояснення – що не пішло на користь історії, убивши її фантазійний шарм. Є у мотиву ведмедя й інший підтекст, некомпліментарний для показаного у фільмі грузинського, ширше – пострадянського